

УДК [342.922:339.543] (477)

І. А. Кабанова*доцент кафедри адміністративного, фінансового та банківського права
Навчально-наукового інституту імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом*

СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ МИТНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Актуальність теми дослідження. Сучасна податкова та митна політика держави вимагають комплексного підходу щодо визначення правового становища суб'єктів митних правовідносин. Останні є основними суб'єктами, які сприяють формуванню економічної безпеки держави та розвитку економіки країни.

Імплементация міжнародного законодавства суттєво вплинула на визначення правового статусу суб'єктів митних правовідносин, оскільки останні реалізують чинне митне законодавство України. А відтак наразі виникає необхідність концептуального перегляду елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин, що обумовлено із значним розширенням прав та обов'язків суб'єктів митних правовідносин. Основні положення правового статусу суб'єктів митних правовідносин закріплені у Митному Кодексі України, в той же час, імплементация міжнародного законодавства зумовила прийняття ряду інших законів України, що визначають особливості реалізації окремих елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин. Тому, наразі актуалізується потреба у визначенні елементного складу адміністративно-правового суб'єктів митних правовідносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання визначення сутності та особливостей адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин завжди перебуває в полі наукових досліджень серед вітчизняних науковців. Зокрема, серед них можна виділити праці: О.М. Бандурки, В.М. Гаращука, І. С. Гриценка, Є.В. Додіна, А.Т. Комзюка, В.Т. Комзюка, Р. С. Мельника, О.М. Музичука, В.Я. Настюка, Д.В. Приймаченка, В.В. Чумака, В.К. Шкарупи, М.Г. Шульги та інших. Але наразі визначення структурних елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин ще не знайшло свого дослідження у працях вказаних вчених.

Метою даної статті визначено дослідження структури адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Визначивши адміністративно-правовий статус суб'єктів митних правовідносин, слід наголосити на тому, що відмінності правового статусу взагалі чи в. т. ч.

адміністративного, зокрема, відповідного суб'єкта полягають в особливостях його структурних елементів (складових частин). Тобто мова може йти про: 1) підстави, порядок та наслідки набуття відповідним суб'єктом адміністративно-правового статусу; 2) гарантії, обмеження; 2) права та обов'язки тощо. У зв'язку з чим у науці адміністративного права панує думка про те, що адміністративно-правовий статус є багатоелементною категорією. А враховуючи той факт, що адміністративно-правовий статус є одним із показників стану демократії в державі, визначення його структури (структурних елементів) є головним завданням вказаного підрозділу дисертаційного дослідження. Адже як цілком слушно вказує В.М. Гвоздев, структура – це найголовніше: без неї немає ніякої роздільності, а якщо в предметі нема ніякої роздільності, це означає тільки те, що ми не можемо приписати йому жодних властивостей. Будь-яка властивість предмета вже вносить у нього якусь роздільність [1, с. 319].

У філософському побуті (з доби середньовіччя) поняття «структура» визначається один із способів визначення поняття «форми» як структура організація змісту [2, с. 84]. У свою чергу у філософському енциклопедичному словнику зазначається, що структура – це сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність [3, с. 438]. Сучасні ж представники філософії визначають структуру як сталий взаємозв'язок між частинами цілого; схема (диспозиція) взаємного розташування елементів змісту; спосіб організації елементів у системі, її засаднича побудова, що створює просторово-часову конфігурацію або внутрішню форму чогось цілого [4, с. 199].

А.О. Дутко визначає структуру як склад елементів і тип зв'язку між ними [5, с. 48]. А.М. Стадник висловлює позицію про те, що структура – це перш за все засіб впорядкованості, спільного існування елементів в межах певної системи [6, с. 59]. На думку М.О. Горелова, структура являє собою сукупність функціональних елементів системи, об'єднаних певними зв'язками [7, с. 98]. Вказані позиції науковців більшою мірою стосуються розуміння структури як певних елементів відповідної системи. Вказане твердження знаходить своє відображення в працях інших дослідників та науковців.

І.І. Котюк вказує, що структура – це внутрішня організація об'єкта, що передбачає наявність та певне взаєморозташування його складових [8, с. 43]. Заслужовує також на увагу думка Р.С. Мельника, який наголошує, що будь-яка система містить у собі певний набір зв'язків, які об'єднують множинність у ціле, надаючи системі стійкий характер. Такі зв'язки автор іменує «системоутворюючі» або зв'язки структури [9, с. 24]. Також, цілком слушною вбачаємо думку про те, що структура являє собою каркас (скелет), за допомогою якого організовується, впорядковується зміст даного явища [10, с. 313].

Аналіз вищенаведених наукових поглядів дає підстави дійти висновку про тісний взаємозв'язок структури з елементами системи, що можна цілком логічно простежити у працях вказаних науковців та вчених. В даному контексті В.М. Плішкін зауважує, що з погляду загальної теорії систем, структура – це тільки сукупність зв'язків і відносин між елементами. А сам набір елементів та їх властивості розглядаються окремо. У рамках загальної теорії управління структура системи характеризується як складом елементів із притаманними їм властивостями, так і сукупністю зв'язків та відносин між ними [11, с. 155].

Тобто, існування окремих взятих елементів адміністративно-правового статусу та його структури обумовлено одне одним. Слід зазначити, що структура адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин передбачає наявність відповідних елементів, дослідження та встановлення сутності яких є необхідним для визначення в цілому адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин.

Визначаючи сутність окремих елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин слід зазначити, що в науці немає наразі єдиного підходу розуміння структури як правового статусу в цілому, так і адміністративно-правового зокрема. У юридичній літературі по-різному визначають структуру правового статусу. Так, А.М. Колодій та А.Ю. Олійник визначають такі його елементи: статусні правові норми і правові відносини; суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки; громадянство; правові принципи і юридичні гарантії; законні інтереси; правосуб'єктність; юридична відповідальність. Деякі автори у якості елементів правового статусу розглядають правове зобов'язання, законність, правопорядок, правосвідомість, гуманізм, справедливість [12, с. 33]. А.В. Панчишин, до структури правового статусу як інтегрованого поняття відносить: правові норми, що визначають статус; основні права, свободи, законні інтереси та обов'язки; правосуб'єктність; правові принципи; громадянство; гарантії прав і свобод; юридична відповідальність; правовідносини загального типу [13, с. 95-96].

О.М. Ярошенко, до структури правового статусу відносить два елементи: правосуб'єктність, а також юридичні права і обов'язки [14, с. 25]. Отже, до структури правового статусу зазвичай відносять такий елемент як правосуб'єктність, що на наш погляд, не є доцільним. Оскільки правосуб'єктність є передумовою набуття правового статусу в т. ч. і адміністративно-правового. Слушною з цього приводу вбачаємо думку В.О. Шамрай, який зазначає, що для більш точного й повного розуміння поняття «адміністративно-правовий статус» його потрібно розглядати через призму правосуб'єктності. Тобто виділення таких елементів, як призначення, завдання, функції, повноваження, компетенція, методи й форми діяльності, відповідальність [16, с. 39]. Вказану позицію також можемо спостерігати у працях М.Ю. Івчука, який наголошує, що елементами адміністративно-правового статусу є: юридично закріплені цілі, завдання та функції; компетенція; організаційно-структурний компонент (нормативне регулювання порядку утворення (обрання, призначення), легалізації, реорганізації, ліквідації, підпорядкованості, установа та зміни внутрішньо-організаційної структури, право на організаційне самовизначення, процедури діяльності тощо); відповідальність [17, с. 40].

Приєднуючись до позиції науковців віднесення правосуб'єктності до умов набуття правового статусу, слід вказати, що мова йде, в першу чергу, про адміністративно-правовий статус державного органу, тобто, юридичної особи. Правосуб'єктність у загальній теорії права визначається як визнана правопорядком юридична якість особи, як абстрактної можливості бути суб'єктом права [18, с. 138]. Як зауважує С.А. Миронюк, юридичні особи будучи одним із видів суб'єктів цивільного права виступають як носії юридичних прав і обов'язків, які реалізують завдяки наявності у них правосуб'єктності [19, с. 172]. Виступаючи суб'єктом права юридична особа наділяється відповідним обсягом правоздатності та дієздатності, що в кінцевому підсумку складають її правосуб'єктність.

Отже, правосуб'єктність – це передбачена нормами права можливість бути учасником відповідного кола суспільних відносин, а її обов'язковими складовими елементами є правоздатність, дієздатність та деліктоздатність. Співвідношення правосуб'єктності та правового статусу необхідно розуміти як конкретне у загальному, а саме – правосуб'єктність є комплексом прав, обов'язків і відповідальності конкретного учасника правовідносин. Тільки за наявності правосуб'єктності суб'єкт права стає учасником правовідносин. Окрім цього, правосуб'єктність пов'язує учасника із конкретною галуззю правовідносин [20, с. 100]. Ми погоджуємося із твердженням С.Г. Стеценко,

що адміністративна правосуб'єктність – це «право на право», а адміністративно-правовий статус – це реально існуючі права та обов'язки [21].

Визначаючи сутність адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин, слід зазначити, що мова йде як про юридичну особу суб'єкта публічного права та приватного права, так і про фізичну особу як суб'єкта публічного та приватного права, що зумовлено досить великою кількістю суб'єктів вказаної сфери правовідносин.

Традиційно визначаючи структуру адміністративно-правового статусу юридичних осіб дослідники відносять до неї такі елементи як: 1) компетенцію, 2) повноваження, 3) юридичну відповідальність та 4) юридичні гарантії. С.М. Аксюков до структури адміністративно-правового статусу Міністерства доходів і зборів відносив: мету створення та діяльності, завдання та функції, повноваження, відповідальність, особливості організаційно-структурної побудови та взаємовідносин [22, с. 71-72; 23, с. 72].

Також, у структурі адміністративно-правового статусу юридичних осіб деякі вчені виділяють інші блоки. Так, Л.С. Анохіна, крім цільового та організаційного блоків, розглядає також функціональний блок (функції і повноваження суб'єкта) та юридичну відповідальність [24, с. 9-10]. У свою чергу А.М. Крамник у структурі адміністративно-правового статусу виділяє п'ять окремих блоків – загальний, організаційний, структурний, процедурний і компетенційний [25, с. 225].

Так, структуру адміністративно-правового статусу регіональних управлінь Державної фіскальної служби України В. А. Грушевський об'єднує у такі блоки:

1) функціонально-організаційний – до якого відносить завдання, функції, структуру, побудову регіонального управління ДФС України;

2) компетенційний – до нього віднесено права та обов'язки регіональних управлінь ДФС України;

3) правовий блок – до якого, як вказує автор, слід включити юридичну відповідальність та правові гарантії діяльності регіональних управлінь ДФС України [26, с. 46].

Визначаючи сутність структури адміністративно-правового статусу юридичних осіб, дослідниця В.В. Кваніна вказує, що правовий статус юридичної особи як колективного суб'єкта адміністративно-правових відносин не може складатися без таких елементів як: порядок утворення, реорганізації та ліквідації; установчі документи юридичної особи; внутрішня структурна організація юридичної особи; права та обов'язки; відповідальність [27, с. 73]. Своєю чергою, Г.І. Кононов пропонує до структури адміністративно-правового статусу юридичних осіб відносити: загальні та спеціальні права; загальні та спеціальні обов'язки; обмеження загальних, спеціальних прав юридичних осіб

в адміністративно-публічній сфері; міру відповідальності, що застосовується до юридичних осіб за вчиненні ними в адміністративно-публічній сфері правопорушення [28, с. 88].

До елементів (структури) адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин ми відносимо: компетенцію, яка включає в себе повноваження, принципи діяльності, юридичні гарантії та юридичну відповідальність. Але в той же час слід вказати, що наданий нами перелік елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин не є характерним для всіх учасників митних правовідносин.

Висновки. Таким чином, під структурою адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин слід розуміти закріплені в нормах митного, податкового та адміністративного права зв'язки окремо взятих елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин, що встановлюють залежність таких елементів один від одного, а також способи їх взаємодії. У свою чергу, під елементами адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин ми розуміємо первинні складові, що перебуваючи між собою у тісному взаємозв'язку, характеризують адміністративно-правовий статус суб'єктів митних правовідносин як цілісне юридичне явище. До структури адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин ми пропонуємо віднести: повноваження (державного органу ДФС, митниці) права та обов'язки (для фізичних осіб, резидентів, декларантів, нерезидентів, повіреного, перевізника), юридичну відповідальність та юридичні гарантії суб'єктів митних правовідносин, а також завдання та функції, мету створення та особливості функціонально-організаційної побудови (органи доходів і зборів, ДФС України, митниці).

Література

1. Гвоздев В.М. Проблема й поняття свободи преси: сутність, зміст, структура : дис. ... канд. юрид. наук : 10.01.08. Київ, 2003. 415 с.
2. Свідерський О.О. Адміністративно-правовий статус суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 201 с.
3. Философский энциклопедический словарь / ред. кол. С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев : советская энциклопедия 2-е издание. Москва, 1989. 815 с.
4. Петрушенко В.Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції, Львів : Магнолія 2006, 2011. 352 с.
5. Дутко А.О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2003. 229 с.
6. Стадник А.М. Державне управління системою загальної середньої освіти на регіональному рівні : дис. ... канд. юрид. наук : 25.00.02. Донецьк, 2009. 178 с.
7. Горелов М.О. Організаційно-правові основи діяльності слідчих підрозділів ОВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 198 с.

8. Котюк І.І. Судова гносеологія: проблеми методології та практики : дис. докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2008. 438 с.

9. Мельник Р.С. Система адміністративного права України : дис. ... докт. рид. Наук : 12.00.07. Харків, 2010. 417 с.

10. Керимов Д.А. Философские проблемы права. Москва : Мысль, 1972. 472 с.

11. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник / За ред. канд. юрид. наук Ю.Ф. Кравченка. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 702 с.

12. Гумін О.М. Пряхін Є.В. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 5. С. 32-37.

13. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95-98.

14. Ярошенко О.М. Правовий статус сторін трудових правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 1999. 198 с.

15. Шамрай В.О., Вернигора В. Адміністративно-правовий статус військових формувань. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 37-46.

16. Івчук М. Ю. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 180 с.

18. Алексеев С.С. Общая теория права: в 2-х т. Т. 2. М.: Юрид. лит., 1981. 360 с.

19. Миронюк С.А. Особливості визначення цивільної правоздатності та дієздатності юридичних осіб. *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 172-179.

20. Зубрцька О. Адміністративна правоздатність як елемент правосуб'єктності індивідуальних суб'єктів адміністративного права. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 3 (41). С. 99-104.

21. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. 624 с. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/adminpravo/493stetsenko.html>

22. Аксюков С. М. Структура адміністративно-правового статусу уповноваженого центрального органу виконавчої влади з доходів і зборів. Митна справа. 2013. № 5 (89). С. 71-72.

23. Олійник О. Д. Адміністративно-правовий статус фіскальних органів України та держав-членів Європейського Союзу : порівняльно-правовий аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2015. 223 с.

24. Анохіна Л.С. Суб'єкти адміністративної юрисдикції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2001. 19 с.

25. Крамник А.М. Курс адміністративного права Республіки Білорусь : для студентів юридичних вузів. Мн. : Тесей, 2002. 608 с.

26. Грушевський В.А. Адміністративно-правовий статус регіональних управлінь Державної фіскальної служби України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 212 с.

27. Кванина В.В. Гражданско-правовое регулирование отношений в сфере высшего профессионального образования : монография. Москва : Готика, 2005. 432 с.

28. Административное право. Общая часть : учебник / под общей ред. В.И. Кононова. Москва : ИГ «Юрист», 2006. 416 с.

Анотація

Кабанова І. А. Структура адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин. – Стаття.

У статті досліджені структурні елементи адміністративно-правового статусу суб'єктів митних правовідносин в Україні. Встановлено, що залежно від групи суб'єктів митних правовідносин різняться і їх елементний склад адміністративно-правового статусу. Визначено, що структуру адміністративно-правового статусу юридичних осіб (у т. ч. державного органу) доцільно виділяти в блоки. Встановлено, що для суб'єктів митних правовідносин правосуб'єктність виступає передумовою набуття адміністративно-правового статусу, а не є його елементом.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, структура адміністративно-правового статусу, суб'єкти митних правовідносин, повноваження, компетенція, права та обов'язки, юридична відповідальність.

Аннотация

Кабанова И. А. Структура административно-правового статуса субъектов таможенных правоотношений. – Статья.

В статье исследованы структурные элементы административно-правового статуса субъектов таможенных правоотношений в Украине. Установлено, что в зависимости от группы субъектов таможенных правоотношений отличается и их элементный состав административно-правового статуса. Определено, что структуру административно-правового статуса юридических лиц (в т. ч. Государственного органа) целесообразно выделять в блоки. Установлено, что для субъектов таможенных правоотношений правосубъектность выступает предпосылкой приобретения административно-правового статуса, а не является его элементом.

Ключевые слова: административно-правовой статус, структура административно-правового статуса, субъекты таможенных правоотношений, полномочия, компетенция, права и обязанности, юридическая ответственность.

Summary

Kabanova I. A. Structure of the administrative and legal status of the subjects of customs relations. – Article.

The article explores the structural elements of the administrative and legal status of customs entities in Ukraine. The essence and features of such category as "administrative and legal status" are defined. Legislative provisions for each element of the administrative legal status of the subjects of customs relations are investigated and analyzed. It is established that, depending on the group of subjects of customs relations, their elemental composition of administrative legal status also differs.

Key words: administrative-legal status, structure of administrative-legal status, subjects of customs relations, powers, competence, rights and duties, legal responsibility.